

Uit het archief van onze afdeling, 56 jaar geleden...

Verschenen in de Weekbode van 18 maart 1955

Vanaf 1955 verzorgde de prille natuurvereniging - de afdeling bestond nog geen vol jaar - deze Wielewaal-rubriek. Die wekelijkse artikels waren van de hand van meerdere plaatselijke selfmade-ornithologen, waaronder Remi Surmont, Adhemar Lagrou, Fernand Florizoone maar ook veel jongere auteurs als Antoon De Roo en vooral Paul Houwen. De allereerste bijdrage over een heel gewone soort, spreuwen, verscheen in januari en was van de hand van Paul (DWeW 2, jg 37). Hoewel pas 19 en nog in zijn laatste collegejaar, was hij toen al drijvende kracht en een autoriteit in Roeselare in verband met veldornithologie. Samen met leeftijdsgenoten, ook Luc Houtsaegeer was een van hen, besteedden ze hun vrije tijd nagenoeg volledig aan deze passie. Met hun kring van ingewijden, Zonderlinge Natuur heetten ze zichzelf toen, spitten ze in de hele waaijer van organismen die ze onder ogen kregen. Insecten, bloemen, paddestoelen, wormen, onderwaterleven maar ook parasieten en microscoop-technieken wilden ze doorgronden. Vanzelfsprekend dat ook hun kennis van het vogelleven op die manier zienderogen toenam, wat ook blijkt uit de rake typeringen in deze gepubliceerde cursiefjes.

Enkele jaren eerder leerden hij en klasgenoot Antoon De Roo, broer van huidig bestuurslid Cien, Remi Surmont kennen, die kort daarop in 1954 de eerste voorzitter van onze afdeling werd. Remi gaf toen lezingen over "Tuinvogels en Vogels van het Parklandschap" voor het Davidsfonds, de Volkstuinen en vogelliefhebbersbonden. In het Veldbos in Ardoeie leerde hij hen, nog met korte broek, vogelzang herkennen waarvan hij zelfs bandopnames maakte. Hij bracht ze beide ook in contact met De Wielewaal. Bij Paul had hij meteen interesse gewekt voor streeknamen en Oud-West-Vlaamse vogelfolklore, waarover hij in het verenigingsblad Wielewaal een artikel had geschreven. Uit dit heggemusartikel blijkt duidelijk Pauls blijvende belangstelling voor die volksetymologie en hij schuwt de lezers niet mee te sleuren in zijn nieuwsgierige zoektocht. Ook als verteller, wat hij later voor onze afdeling vaak deed, kon hij zijn publiek op een heel sappige manier met anekdotes en eigen belevenissen danig op slechtouwen nemen.

Rond die tijd kregen Antoon en Paul de kans veel van die soorten van zeer dichtbij te zien, want sinds één jaar waren ze officieel vogelringers. Via André Rodts, een van de pioniers van het pas opgericht BNVR (Belgische Natuur- en Vogelreservaten) leerde ze immers het jaar voordien onder meer de Ijzermonding kennen, een waar vogeleldorado. Later zouden ze hier en op de Blankaart zelf rond met hun netten, waarmee ze duizenden vogels ringden. Hieruit ontstond Tringa, een ringwerkgroep met een hele schare volgelingen van Paul, waaronder Cien. Daar zagen ze van dichtbij wintervogels en steltlopersoorten en verzamelden ze ook

De Wielewaal-Rubriek

— SEKRETARIAAT : Mr L. Demees, Zuidstraat, 41, Roeselare.
— Adres voor vragen en mededelingen : Mr P. Houwen, Kermisstraat, 12, Roeselare.

DE HEGGEMUS (Prunella Modularis)

Voor de gewone stadsmens is deze vogel vrijwel onbekend en nochtans is het een van die vogels, die zelfs een klein tuintje regelmatig bezoeken.

De heggemus valt heel zeker niet op, want zij is nogal schuw en gelijkt wel wat op een mus. Zij is echter kleiner dan een mus, heeft een fijne priemsnavel zoals het roodborstje en de kop en de borst geven een blauwgrijze indruk. Vandaar misschien de bijnaamen blauwe korenmus en blauwe Jeanne. Die volksnamen kunnen echter ook wijzen op de hemelsblauwe eitjes die de heggemus legt.

De gewestelijke namen van de heggemus zijn talrijk en ik geloof dat de verspreiding van de verschillende volksnamen van een vogel nauw samenhangt met de bekendheid van de soort bij de mensen. Indien een vogelsoort algemeen gekend is bij het volk dan zal deze slechts weinig volksnamen dragen. Is de vogel slechts weinig bekend door zijn onopvallendheid en komt hij daarbij toch algemeen voor, dan is er veel kans dat die vogel veel volksnamen zal hebben. Een frappant voorbeeld hiervan vinden we bij onze mus. De huismus die bij iedereen gekend is, heet praktisch overal: mus. Daar de ringmus, die ook algemeen voorkomt, doch slechts meestal op de buiten en die heel wat minder opvalt heeft verschillende volksnamen. In het Roeselaarse zijn vooral verspreid: boommus, steenmus, steenrat. Zo zijn er veel voorbeelden en de oorzaak ligt misschien hierin: weinig opvallende vogels zoals de heggemus, de ringmus, de kuifleeuwrik en andere zijn gewoonlijk het minst besproken en zo komt het misschien dat die vogels wanneer

DE HEGGEMUS

ze in beperkte kringen toch eens worden aangehaald, een plaatselijke naam krijgen. Vogels echter, waarover praktisch iedereen kan meepraten zoals de (gewone) mus, de merel, de (gewone) leeuwrik enz. krijgen een meer algemene naam om verwarring uit te sluiten.

De oorsprong van veel volksnamen is moeilijk te verklaren, zo ook bij de heggemus. Vanwaar komt het koren in de naam blauwe korenmus? De heggemus is niet te vinden in het koren, broedt niet in het koren en voedt zich ook niet met granen. De heggemus is voornamelijk een insecteneter en alleen 's winters voedt zij zich met plantaardige kost en dan vooral met onkruidzaden. Wijst deze naam misschien terug op: de mus zo blauw als de korenbloem? Maar in de naam zelf komt helemaal geen bloem voor en dit lijkt me wat ver gezocht; maar waar ligt de oplossing? Hetzelfde geldt voor blauwe Jeanne! Vanwaar komt die «Jeanne»? Of is het de vervorming van een ander woord? De eigenaardigste naam echter van de heggemus en tevens ook de meest verspreide is: koolpijp! Denk maar niet aan het woord «pijp», dat kan betekenen: hol, gang zoals in «konijnenpijp» en leid daar maar niet uit af dat de heggemus haar nest zou bouwen in een holte van een muur of van een boom! Dat is helemaal niet typisch voor onze heggemus en daarbij zou slechts de helft van deze volksnaam verklaard zijn. Het woord «pijp» kan men ook afleiden van «pijpen» dat betekent: op de fluit spelen en vandaar misschien voor een vogel: fluiten. Doch dat is slechts een veronderstelling. Op gebied van vogelvolksnamen ligt er ons voor de etymologen en folkloristen nog een wijd arbeidsveld open.

Maar daarnaast hadden we het over het fluiten van de heggemus. Wist U dat de heggemus familie is van de nachtegaal (ondanks haar nederige naam van mus) en dat zij ook bastaardnachtegaal wordt genoemd? Zij is tevens ook de derde van het kleine trio dat 's winters onze tuinen door zijn gezang verlevendigt. Die twee andere zangers zijn het Winterkoninkje en de Roodborst die vroeger reeds in deze rubriek werden behandeld. De zang nu van de blauwe haagmus ligt ongeveer tussen het delicaat-vloeiende van een Roodborst en het harde van een Winterkoning. De zang klinkt opgewekt en alhoewel samengesteld uit een opeenvolging van grote toonafstanden, toch muzikaal.

Doch vóór U zult kennis hebben gemaakt met haar zang zult U wel reeds haar roep gehoord hebben. De roep bestaat uit een korte metaalachtige u- of ie-klank die soms tweemaal naeen wordt herhaald. (Hierin is er heel veel individuele variatie.)

De heggemussen verraden altijd hun aanwezigheid door hun roep en zo kunt U nagaan of er in uw tuin soms niet heggemussen broeden. In het nest dat vooral te vinden is in meidoornhagen maar ook wel in andere struiken of in houtstapels komen vier tot vijf effenblauwe eitjes. Die eieren zijn niet geen andere dan met die van de gekraagde roodstaart te verwarren maar de gekraagde roodstaart komt helemaal niet zo algemeen voor in onze tuinen zodat U wanneer U een nestje met kleine effenblauwe eieren aantreft, U moogt besluiten dat U een heggemusnest hebt ontdekt.

Een heggemusnest is over 't algemeen gemakkelijk te bereiken en zo komt het dat het nest heel dikwijls door kwajongens of door katten wordt geroofd! Nog een geluk dat de heggemus drie broedsels heeft per jaar! Maar dit zijn niet haar enige vijanden. Meer dan vijftig procent van de slachtoffers van de eiersmokkelaar de koekoek zijn heggemussen!

De heggemussen van onze streken zijn hoofdzakelijk standvogel zodat U gans het jaar door van hun gezellig liedje kunt genieten en vooral 's winters hun gedragingen bij het voedselzoeken op de grond kunt nagaan.

vogelkadavers. Om die te bewaren had hij formol nodig, waarvoor hij bij apotheek Lagrou terecht kon. Ze lokten zo Adhemar, door nieuwsgierigheid gedreven, van achter zijn geneesmiddelentooeg weg naar de IJzermonding. En dat het met zijn auto een stukje vlotter ging richting Nieuwpoort dan met de fiets, was voor de jongelieden natuurlijk mooi meegenomen. De vonk sloeg over en op zijn beurt werd Adhemar een natuurfanaat en zeer gewaardeerd natuurfotograaf. Velen volgden in hun kielzog.

In *Roep voor de natuur*, het postume huldeboek dat in 1992 verscheen over de gedreven autodidact Paul Houwen, een jaar na zijn overlijden, is zeer treffend beschreven hoe hij, als bij een epidemie, zijn omgeving besmette met een aanstekelijk natuurvirus.

Voor hem schreef Fernand Florizoone:

DE ORNITHOLOOG

*Hij verzamelt schorren en vennen
want hij beseft de moederroep van de verlegen broedvogels
hij is geduldig als het regenwater
hij plant een alfabet van bladgroen voor de kuchende straat
hij heeft wolken en meeuwen gespannen
tot ver over de voegen en vlaggen van zijn stad
zelden vertelt de roerdomp zijn nest aan de mens
maar hij die het meihuis bewoont
dat van aarde en wolken is
herkent de onaangeraakte vogels
hij meet met maten stilte
de geluiden van de zonsopgang
over het reservaat van zijn hand*

Uit Lezen in de appelboom

Tekst: Piet Desmet

Foto's: A. Lagrou uit *Roep voor de natuur*

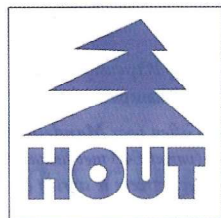
Paul met vangmateriaal aan de IJzermonding

foto: A. Lagrou

3 gezworen vrienden: Eric Crabbe, Paul Houwen en Antoon De Roo

HOUT - TRIPLEX - ISOLATIE
DECORATIEVE PLATEN - OSB - DEUREN

BVBA

HOUTHANDEL CARPENTIER

Gitsbergstraat 53
8830 GITS-HOOGLADE
TEL. 051 - 20 20 04
FAX 051 - 24 59 52

defieuw
druck
BVBA

Millesteenstraat 65, 8890 Dadizele

tel. 056 50 93 58 - fax 056 50 47 13

defieuwdruk@skynet.be